

SPEECH VERSION

מחצית השקל: סמל לאחדות לאומית
ר' מ. נבון

היום קראנו את פרשת שקלים וגם ברכנו על חדש אדר הבא עלינו לטובה - כל זה לפי הנחיות המשנה במגילה שעליה הגמרא מסבירה ש

"באחד באדר משמיעין על השקלים"... וכיון דבניסן בעי אקרובי [צריך לקנות הקורבנות]
מתרומה חדשה, קדמינו וקרינו באחד באדר, כי היכי דליתו [שכך יביאו] שקלים
למקדש...

ז"א: מכריזים על השקלים לפני שצריכים לגבות אותם לצורך הקרבנות לשנה החדשה. השאלה הנשאלת היא: האם יש משמעות מעבר לכך, משמעות שמדברת עלינו כיום כאשר אין באפשרותינו לתרום לקרבנות, משמעות שמצדיקה קריאה מיוחדת שנה בשנה לדורי דורות?

יש כמה מדרשים ומאמרי חז"ל שמנסים לענות לשאלתנו, אבל על הסף הם מסבכים לנו את העניין. יש מדרש שמקשר השקלים למכירת יוסף, ועוד אחד שמקשר אותם לקריעת ים סוף, ועוד שמשווה בין שקלי היהודים לשקלי המן הרשע. מה פשר כל ההשוואות האלו?

לפני שנוכל להבין את המדרשים, מועיל יהיה להתבונן בפרשת שקלים בעצמה:

שמות ל

(יא) וַיְדַבֵּר יְקִיָּא אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יב) כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וַיִּתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נֶפֶשׁוֹ לִיקְוֹק בְּפִקֻּד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפִקֻּד אֹתָם: (יג) זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקֻדִים מִחֻצֵי הַשָּׂקֶל בְּשָׂקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרֶה הַשָּׂקֶל מִחֻצֵי הַשָּׂקֶל תְּרוּמָה לִיקְוֹק: (יד) כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְנֹמְעֵלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְקִיָּא: (טו) הָעֶשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחֻצֵי הַשָּׂקֶל לְתֵת אֶת תְּרוּמַת יְקִיָּא לְכֹהֵן עַל נֶפְשֹׁתֵיכֶם: (טז) וְלִקְחֹתָ אֶת כֶּסֶף הַכֹּהֲנִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אוֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָרוֹן לְבְנֵי יְקִיָּא לְכֹהֵן עַל נֶפְשֹׁתֵיכֶם: פ

מכאן נשאלת כמה שאלות:

- (1) לשם מה נדרשת תרומה מיוחדת של מחצית השקל לעומת כל תרומה אחרת?
- (2) ולמה התרומה צריכה להיות דווקא חצי שקל ולא לדוגמה שקל שלם?
- (3) ולמה צריך לגבות שקלים חדשים כל שנה אפילו אם הקופה מליאה?
- (4) ולבסוף, כאן צוין לא פחות מ-4 פעמים השורש "כפרה" - על מה אנחנו מכפרים?

הר' שמשון רפאל הירש מנתח את הפרשה באופן סימבולי שנותן הבנה עמוקה ומשמעותית. הוא מסביר את חשיבות התרומה הספציפי במילים הבאים:

ר' הירש, שמות (ל:יב)

בו ברגע שאדם בא בכלל מניין "פקודי בני ישראל" הרי שהוא לומד להעריך את עצמו כ"בן ישראל", ודבר זה מעורר בליבו את תודעת ערך עצמו, והוא רואה את עצמו כהתגלמות מושג אומתו שלו. באותו רגע הוא נרקא ללמוד לקח רב משמעות: לא על ידי הוויית עצמו גרידא, ולא על ידי יישותו עצמו יש ערך ומשמעות ל"נפשו" ולאישיותו, הוא איננו נעשה חלק בתלי-מבוטל של האומה על ידי עצם קיומו והנאת חייו, אף איננו זכאי לקיומו עקב עצם עובדת הווייתו. רק מי שנותן ותורם- עולה למניין, רק מי שנותן ותורם קונה זכות להמשך קיומו ...

כאן הר' הירש מדגיש את חשיבות התרומה כסמל שהופך את היחיד לחלק של הקולקטיב. על אף חשיבות זו הר' הירש ממשיך ומדגיש עוד היבט לתרומה זו – והיא, שללא תרומה, וללא השתתפות עם הכלל, ליחיד אין שום זכות קיום בכלל! חשיבותו של היחיד משולב ומשזור עם הכלל.

זה מזכיר לי סיפור אישי: פעם תכנתי מערכת סימולציות לטילים אינטרבליסטים – לתוכנית חיל האוויר האמריקאי הנקראת STAR WARS. אחרי שסיימנו את התכנון ואת ההתקנה הייתי צריך ללמד איש מקומי בבסיס לתחזק את המערכת. ישבנו מבוקר עד ערב ביחד לשבוע ימים. אני מסביר והוא רושם. הפסקנו רק לאוכל צהריים. כל יום הוא היה קונה איזה אוכל ואני הייתי מוציא האוכל הכשר שלי מהבית. אני נוטל ידיים מברך בהתחלה ובסוף. כל פעם שאני מברך ברכת המזון הוא רק מסתכל עלי. אחרי היום השלישי הוא אומר לי משהוא מאוד מפתיע: "YOU ARE SO LUCKY" "איזה מזל יש לך!" הייתי מופתע ושאלתי אותו על מה בדיוק הוא מדבר. הוא מסתכל עלי בכובד ראש ואומר לי, "כי אתה יודע מי אתה, מאיפה אתה, למי אתה שייך". זה הכוח של הכלל, של העם, הזכות קיום שר' הירש מדבר עליה.

עכשיו, הר' הירש ממשיך להסביר שזה בדיוק הסמליות שמתבטאת בחצי השקל – שכל אחד ואחד, עד כמה שהוא חושב שהוא שלם, הוא חסר ולא יכול להגשים את עצמו ללא שייכות לכלל העם.

ולבסוף, הר' הירש מביא תובנה לצורך גביית שקלים חדשים כל שנה, כי, אם הגביה היא לשם שייכות היחיד לעם, לשם אחדות העם, הרי זה אינו דבר חד-פעמי אלא הוא דבר שצריך לחדש תמיד.

עכשיו, עם ההבנות האלו, שבעצם תרומת מחצית השקל מסמלת אחדות העם, אנו יכולים לגשת למדרשים שהזכרתי. אנו שאלנו למה מודגש עניין "כפרה" בפרשת שקלים, והמדרש מסביר שזה:

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא ב - כי תשא

... לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים [דינר] כסף ונפל לכל אחד ואחד [מעשרת האחים]
מחן טבע [ז"א: מחצית השקל ששווה ל 20 דינר כסף, כך שכפרה למחירה ע"י 10 אחים X 2
דינר כסף = 20 דינר כסף], לפיכך יהא כל אחד ואחד [מבני ישראל] נותן שקלו טבע [ז"א:
מחצית השקל].

איזה מסר מנסה הדרשן להעביר כאן? מה הקשר בין מכירת יוסף למחצית השקל? לאור התובנה של הר'
הירש, התשובה היא ברורה. מכירת יוסף היא הפרדיגמה של מחלוקת ופירוד העם. תרומת השקל כסמל
לאחדות העם היא התיקון והכפרה - ולא על מכירת יוסף כאירוע בודד אלא כתופעה בעמינו. תרומת
השקל בא לשייך היחיד לכלל, בא לאחד את העם, וכך היא מכפרת באופן מעשי על פירוד העם.

אבל נשאלת השאלה למה דווקא עכשיו, בראש חודש אדר משמעיין על השקלים, משמעיין על אחדות
העם?

התשובה היא שיש ארבע ראשי שנה שמתוכם שניים בולטים: אחד בתשרי ואחד בניסן. לכל אחד יש לו
את החודש הכנה שלפניו – לתרי יש חודש אלול ולניסן יש חודש אדר.¹ בתשרי ענו מציינים דין של
היחיד כפי שהמשנה מציינת: "בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון...". ולפיכך
בחודש אלול ההכנה היא אינדיבידואלית – כל אחד ואחד צריך להסתכל בתוך תוכו על מנת לראות איך
הוא יכול לשפר את עצמו. לעומת זה, בפסח אנו חוגגים ראש השנה לעמינו – ולשם כך אנו צריכים
בחודש אדר להכין את עצמינו כעם – כל אחד ואחד צריך להסתכל בתוך תוכו על מנת לראות איך הוא
יכול לשפר את השתייכותו לעם, איך הוא תורם לאחדות העם.

הבנה זו עוזרת להסביר הגמ' הירושלמי שמלמדת:

תלמוד ירושלמי מסכת שקלים פרק א דף מו טור א /ה"א

כתיב "כל העובר על הפקודים" [מי כלול בזה?] רבי יודה ... אמר כל דעבר בימא [ים סוף] ...

הר' שלמה פישר בספרו "בית ישי" שואל: מה הקשר בין מחצית השקל וקריעת ים סוף? התשובה
ברורה: קריעת הים היתה הרגע שכל היחידים הפכו לעם – הולדת העם! והשקלים הם הסמל של אחדות
העם. בעל הטורים מדגיש הקשר עוד יותר. הוא אומר ש

... בזכות בקע לגולגולת ... נקבעו המים.

אבל תרומת השקלים לא נעשה אלא אחרי קריעת הים – אז על מה הוא מדבר? התשובה היא שכל
התרחשות יציאת מצריים היתה לא סתם לשחרר עבדים בודדים לחופש אלא בזכות שהם יהיו עם אחד

¹ See Sefat Emet, Parshat Shekalim who makes this comparison, but with different conclusions.

מאוחד למטרה אחת. בזכות שיהיו עם מאוחד - המסומל בתרומת השקל – יצאו ממצרים, בזכות זה נקבעו המים.

עכשיו היבנו הקשר בין שקלים לפסח אבל מה אם פורים שבא באדר עצמו? ר"ל מסביר כך:

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יג עמוד ב

... אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. והיינו דתנן: באחד באדר משמיעין על השקלים...

האם זה סתם איזה מין גזירה שווה בין שקל לשקל, בין כסף לכסף? או האם יש מסר יותר עמוק? ר"ל מדבר על אירוע במגילת אסתר כאשר המן קנה זכות השמדה:

אסתר ג

(ח) **ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מפל עם ואת דתהי המלך אינם עשים ולמלך אין שנה להניחם: (ט) אם על המלך טוב יכתב לאבדם ויעשרת אלפים כפר כסף אשקול...**

מה בעצם טענתו של המן? טענתו היא שאנחנו עם "מפוזר ומפורד". כך הוא קונה אותנו, כך יש לו היכולת להשמיד אותנו. ולזה בא ר"ל ומלמד לקח חשוב, יש תשובה לטענה זו – אחדות! ואיך אנחנו מתאחדים? ע"י תרומה לכלל, ע"י השתייכות לכלל, ע"י ההבנה שאנחנו לא עומדים כיחידים אלא אך ורק ככלל, בעם מאוחד. ולשם כך "באחד באדר משמיעין על השקלים".

לסיום, עכשיו, חודש לפני ראש השנה לעמינו ענו חייבים לזכור שהזכות לקיומינו כיחידים בא בד בבד עם תרומתנו לעמינו המאוחד. כי אם אנחנו מאוחדים, ורק אם אנחנו מאוחדים, נתגבר על אויבנו. שנזכה לראות את אחדות עמינו ואת נצחונינו עם ביאת המשיח במהרה.